

Da pædagogen flyttede (med) hjem

Følgerne af udlægningen af særforsorgen for arbejdet med den selvhjulpne del af de udviklingshæmmede.

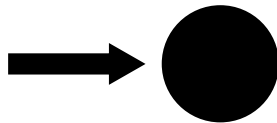
*Et PPA - "post-praktik-projekt" 1999
Af Anders Jørgensen Å-klassen
Tlf: 2868 1958 eller e-post: shagembe@gmail.com*

A: *Først var de en klat*

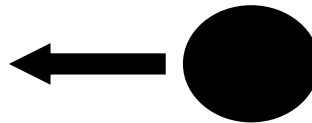

...som vi skulle gøre ren.

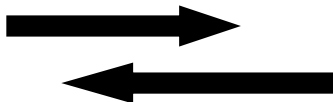
B: *Så skulle vi lære dem*

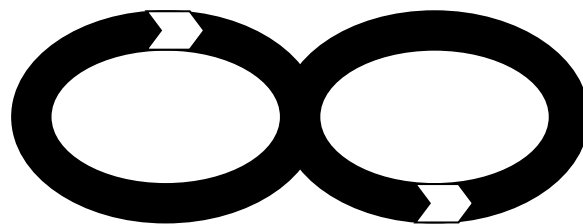
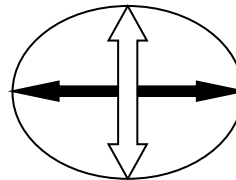
C: *...dernæst skulle de ud til os*

D: *...Så skulle vi i dialog*

E: *...der var flere retninger inden for et "rum"*

F: *...Så bliver det til en udvikling i alle retninger og planer*

...som vi selv skal leve med i.

Da pædagogen flyttede (med) hjem

Et PPA "post-praktik-projekt" Af Anders Jørgensen - Å-klassen 1999

(Den efterredigerede udgave)

Følgerne af udlægningen af særforsorgen for arbejdet med den selvhjulpne del af de udviklingshæmmede.

Pkt. 2 - Begrundelse for valg af emne

Jeg er især interesseret i at undersøge hvilken målsætning & holdninger der ligger til grund for udviklingen med decentralisering, integrering, og de udviklingshæmmedes mulighed for at bo under mere "private" forhold, for at belyse de faglige forventninger til pædagogen, og antyde fremtidige tendenser.

Pkt. 3 - Emneformulering

Jeg vil gerne belyse hovedtrækkene i nyvurderingen af pædagogens rolle som følge af: *Ånsvageloven fra 1959* (der satte en målsætning om: "at skabe en tilværelse... så nær på det normale som muligt"), de efterfølgende decentraliserings- & integrationsbestrebelse, udflytningen til bofællesskaber og egen bolig ... og de nye problemstillinger som udviklingen rejser.

Pkt. 4 - Metodebeskrivelse

Jeg har især benyttet mig af litterært materiale, for at forstå tankerne & teorierne bag periodens udvikling, men har også haft gavn af research & debat med sparringspartnere, institutionsbesøg, video og faglige debatter med pædagoger inden for området, plus egne erfaringer.

Pkt. 4 - Redegørelse og analyse

ALLE SKAL VÆRE LIGE NOMALE

Da man efter krigen, med etableringen af FN og formuleringen af *Menneskerettighedserklæringen* i bagtankerne begyndte at revurdere samfundets forhold til de åndssvage, var det over 100 år gamle forestillinger og institutioner, der skulle gøres op med.

Den hidtidige "behandling" havde bygget på en medicinsk apparatfejl-model, hovedsagelig bestående af basal pleje, fastspænding, tvangssterilisation og psyko-farmaca uden nogle pædagogiske tiltag. De *indlagte* blev betragtet som uhelbredelige syge (og/eller kriminelle) de var totalt umyndiggjorde, isolerede og åndssvageforsorgen var bygget op af store specialiserede og afsides beliggende institutioner.

De nye internationale tanker gik bl.a. på anerkendelse af ALLE menneskers rettigheder, også de udviklingshæmmede ! I DK medførte det at "*det normale liv*" blev ideal & målestok for arbejdet med udviklingshæmmede. Decentralisering og integration i samfundet blev den nye målsætning.

At der også lå rationelle økonomiske, videnskabelige overvejelser, og praktiske erfaringer, til grund skal ikke udelukkes. De store specialiserede institutioner havde ikke vist sig at være nogen økonomisk gevinst. Tiltagende patologisk & psykologisk forskning og empiriske undersøgelser har bidraget til en mere nuanceret opfattelse af udviklingshæmmede, og deres muligheder & evner, og den ny viden havde styrket den almene kritiske holdning om at institutionsverden ikke er befordrende for psykisk udvikling.

Der var et generelt opgør med tiltroen til den rent lægelige indsats. Her hjemme bl.a. fremført af socialmedicineren Svend Heinild, der tilgængæld påviste miljøets - omgivelserne og ikke mindst de *sociale vilkårs - betydning for sundheden*, gennem omfattende sammenlignende undersøgelser i to, socialt set, vidt forskellige områder af Kbh.

Inden for det humanistiske område står de institutionaliserede systemer for skud. F.eks kritiseres de af Max Weber (1958 - Tysk sociolog) for at afspejle kapitalismens rationelle systemlogik. Han advarede mod *Modernitetens jernbur*, en tendens til opsplitning af kundskaber og en fremtidig verden med *specialister uden ånd og sensualister uden hjerte*.

Tidens debat og kulturelle strømninger sætter *etik, det private og individuelle* på dagsordenen (bl.a. Tove Ditlevsen (50erne), Susanne Brøgger (60erne) & Carsten Nagl (70erne)).

Inden for omsorgsarbejdet blev der sat fokus på de *objektive betingelser for at skabe et "normalt" liv* - omgivelser, muligheder og de stimuli vi byder de udviklingshæmmede.

En udvikling der revolutionerede omsorgsarbejdet og som, siden 60'erne, bragte de socialpædagogiske kompetencer mere og mere ind i billedet. Man begyndte at uddanne "*omsorgsassistenten*" på "Personaleskolen", der (indtil for nylig) har fungeret sideløbende med fremvæksten af de pædagogiske uddannelser som vi kender i dag.

Niels Bank-Mikkelsen, som også var daværende chef for Særforsorgen og en af arkitekterne bag Ånsvagebogen fra 59, formulerede *normalitetsprincipperne* således:

- Det er normalt, at børn bor hjemme, og at man forlader sit hjem når man bliver voksen.
- Kan dette ikke opfyldes, bør der tilbydes de på gældende bolig på institutionen, hvor de bor som andre bor, dvs. i små enheder med eget værelse osv.
- Det er normalt at børn går i skole.
- Det er normalt at voksne har arbejde.
- De som ikke kan få et arbejde, eller som ikke kan arbejde, modtager kompenserende understøttelse eller pension.
- Det er normalt at man har fritid og ferie.
- Det er normalt at man lever i et godt miljø, og at man gifter sig, hvis man føler lyst og trang til det.

Nævnte tanker bliver startskuddet til en grundlæggende ændring af Særforsorgen, først med omstrukturering, ombygning og efterfølgende "*Udlægning*" af Særforsorgen, med endelig nedlæggelse af Åndssvageforsorgen og dens institutioner pr. 1/1 1980. Til og med begrebet - *udviklingshæmmet afskaffes* i juridisk forstand ved samme lejlighed. Nu er der tale om (selvstændige) ... "*personer med et vidtgående psykisk handicap*". Det medfører omfattende ændringer af det fysiske, såvel som det psykiske, miljø, i arbejdet med de udviklingshæmmede. En udvikling der ikke er gået lige hurtig alle steder og områder, men dog en grundlæggende holdningsændring til arbejdets nødvendige kompetencer.

De gamle store specialiserede institutioner med sovesale og flersengsstuer blev nu anset for upersonlige uden mulighed for privatliv og individualitet. Man begynder at ombygge & opdele institutionerne i mindre enheder og bogrupper med mere hjemlige & private omgivelser. De udviklingshæmmede på institutioner fik eget tøj & egendele, og blev nu betegnet som *beboer* ikke *patienter*. Der opbygges hverdagsrytmer med dag- og fritidstilbud. De mest velfungerende forsøges integreres i samfundets "normale" institutioner (ex. folkeskolen, børnehaven, kulturarrangementer og fritidstilbud), der blev lavet beskyttede værksteder og man styrkede områder som undervisningen, terapi, pædagogiske, kulturelle & kreative aktiviteter.

UD TIL DE NORMALE

Med ændringen af pensionslovgivningen i 1965, der giver udviklingshæmmede mulighed for at få invalidepension, bliver der skabt accept og grundlag for at de kan blive reelt økonomisk selvstændige personer. Det medfører at en del af de mest selvhjulpne begynder at flytte ud i *egen bolig*. En udvikling der yderligere tager fart, efter ændringen af Bistandslovens i 1985, der giver mulighed for udflytning til "*§-68-bofællesskaber*", også for mindre selvhjulpne, men ellers velfungerende udviklingshæmmede.

Fra tilsyneladende ikke at have haft nogen pædagogik på området - overhovedet, hvor arbejdet hidtil hovedsagelig havde bestået af *primær omsorg*, skulle man nu til at forholde sig til hele Maslows behovspyramide, ikke kun de to nederste lag. Nu blev der lagt op til også at tage de udviklingshæmmedes behov for: "Samvær & fællesskab; Ros & anerkendelse; At kunne klare sig...

- udvikle sig" og ikke mindst *behov for privatliv*, alvorligt.

Pædagoger samarbejder og må forholde sig til mange andre faggrupper. Til tider kan der være situationer, hvor faggrænserne nedbrydes, og pædagogen bliver nød til at foretage skøn og handlinger der hører andre faggrupper til. Tidligere har det, for "Omsorgsassistenten" indenfor åndssvageforsorgen, overvejende drejet sig om faggrupper som pleje- & rengøringsassistenter, portører, sygeplejersker, læger og administrativt personale. Udviklingen førte til at det i stigende grad også begyndte at omfatte faggrupper som: Sagsbehandlere, psykologer, fysio- & ergoterapeuter, (i 70'erne) diverse kreative & kunstrelaterede terapiformer og efter hånden også alternative behandlere. I takt med den øgede *integrering i normalsamfundet* sker der også en opløsning af faggrænserne til andre

pædagogiske faggrene og kontakten med andre samfundsgrupper øges, f.eks lærere, kulturarbejdere, håndværk & servicefag, pårørende og den udviklingshæmmedes lokalsamfund som helhed. Sociologen Märten Söder har udtrykt *integrationstanken* i følgende 4 punkter:

- 1 *FYSISK INTEGRATION* At dele samme fysiske vilkår (...og miljø...) som

- normalbefolkningen...
- 2 *FUNKTIONEL INTEGRATION* At bruge samme transportmidler, svømmehaller, biblioteker... samfundsmæssige tilbud som alle andre...
  - 3 *SOCIAL INTEGRATION* (At) ...accepteres af ... sociale omgivelser. ...at have andre end udviklingshæmmede i sin venne- og omgangskreds.
  - 4 *SAMFUNDSMÆSSIG INTEGRATION* ...At bidrage med... ydelser eller varer... samfundsmæssig produktion... som andre har brug for, hvorved de oplever at blive værdsat af deres samfund.

Socialpædagogens arbejdsområder er nu udvidet til, groft sagt, at kunne omfatte næsten alle livets områder, mere præcist - det der har med *livskvalitet* at gøre.

De mere subjektive elementer har Bent Madsen (1995) fået med i hans opsummering af *integrationens hoveddele*, eller *ressourcer*, som han opererer med.

- Ved at være integreret i sig selv og opleve sig som person får vi alle del af den ressource, som vi kalder *identitet*.
- Ved at være integreret i sit samfund får vi adgang til den ressource, som vi kalder for *solidaritet*. Solidaritet opnås gennem et fællesskab, hvor man oplever tilhørsforhold og at være genstand for andres solidaritet.
- Ved at være integreret i sin kultur får vi adgang til den ressource, man kan kalde for *mening*. Hvad vi hver især oplever som meningsfuldt er et spørgsmål om hvilke værdier vores kultur stiller til rådighed.

Socialpædagogikken gennemløber i denne periode den samme teoretiske/ideologiske udvikling som på resten af det pædagogiske område. Med 60ernes *adfærspædagogik* og fokusering på de normale færdigheder, 70- & 80ernes *vækstpædagogik* med motorisk træning, kreative & kunstneriske aktiviteter & terapier, og nu 90ernes *frigørelses pædagogik* med øget selvstændiggørelse, opbygning af sociale & kulturelle netværk og den tiltagende fokus på spørgsmålet om *medbestemmelse*, *egenkultur* og for pædagogens vedkommende *empati* og personlig engagement (*ildsjæle*).

Udviklingen medfører mange nye krav til det socialpædagogiske arbejde (såvel som den udviklingshæmmede) ikke mindst det faktum, at nu bliver også det *private hjem inddraget som ramme for professionelt arbejde med offentlig omsorg*.

IND I DET PRIVATE

Inden for den humanistiske forskning snakker man om: "*Systemverden og livsverden*" (modernitets-teoretikere - Jürgen Habermas 1975, -84, -87) der beskæftigede sig med de indbyggede modsætninger når "*System logikkens instrumentelle handlemåde trænger ned i... livsverdenens kerne f.eks. omsorg for de afhængige, uddannelse og samlivsrelationer.*"

Hverdagslivet og læren om hvordan indgroede vaner, social arv og fortidig indlæring ubevidst bestemmer vores handlingsmønster mere end vedtagne mål & bevidste prioriteringer, bliver nu genstand for opmærksomhed og forskning, bl.a. udtrykt i Pierre Bourdieu's (1977-84) begreber om *habitus* og *praktisk logik* - Begreber med central betydning for begge parter, den udviklingshæmmede såvel som pædagogen, f.eks det faktum at...*vi vælger at gøre det vi kan, istedet for det vi vil*. Troen på at vores handlinger styres af bevidste og fornuftsmæssige overvejelser står for skud.

Denne udvikling inden for sociologien og den humanistiske forskning, kan ses som en parallel til psykologiens beskæftigelse med begrebet: "*følelsernes intelligens*" (se: Daniel Goleman - Samme titel), om hvorledes de bevidste tanker ofte styres, eller decideret, afkobles af følelserne som fungerer efter deres helt egen rationale og handlingsmønster .

Nye fokuseringer på hverdagslivets subjektive aspekter - behandles bl.a. af navne som Alfred Schutz (74), Marianne Gullestad (83-84), og Martinsen/Wærness skriver helt tilbage i 1979 i "*Pleie uten omsorg*": *At... professionalisering og bureaukratisering... har ført til at omsorgen er blevet instrumentel og teknisk orienteret, og har mistet en række af de kvaliteter, vi forbinder med omsorg*

...- bidrager til en grundlæggende nyvurdering af socialpædagogens forhold til sin professionalitet og arbejdets nødvendige kompetencer.

Samarbejdsevner, kommunikation & konfliktløsning (m. fokus på parternes behov) bliver i løbet af 80erne mere og mere inddraget i de pædagogiske kompetencer, bl.a. som følge af denne forskning, men også decentraliseringens ændrede organisationskrav

I Socialpædagogernes Landsforbunds debatoplæg - "Pædagogik & udviklingshæmmedes vilkår" fra 1996, med beskrivelse af Mätens Söder's "*4 professionelle roller*" (som den moderne socialpædagog må beherske og kunne skifte mellem), kan også ses som udtryk for et mere selvkritisk og subjektivt syn på pædagogens rolle.(Her en redigeret opsummering):

Den stedfortrædende rolle: At træffe beslutninger på den udviklingshæmmedes vegne. En rolle hvor det er vigtigt at pædagogen kan "sætte sig ud over sig selv" og skelne mellem egne og andres behov.

Den kompensatoriske rolle: At pædagogen stiller sig til rådighed for den udviklingshæmmedes behov for at realisere ønsker, som vedkommende ikke selv har ressourcer til at gennemføre. En rolle der skal kombineres med en stor opmærksomhed på ikke at være "over hjælpsom" og umyndiggørende ved at fratage den udviklingshæmmede handlings- & udviklingsmuligheder.

Den ledsagende rolle: At være tilstede, støtte og stimulere de udviklingshæmmede i det de allerede kan. At være den nødvendige lyttende og anerkendende dialogpartner, der giver almenmenneskelig respons.

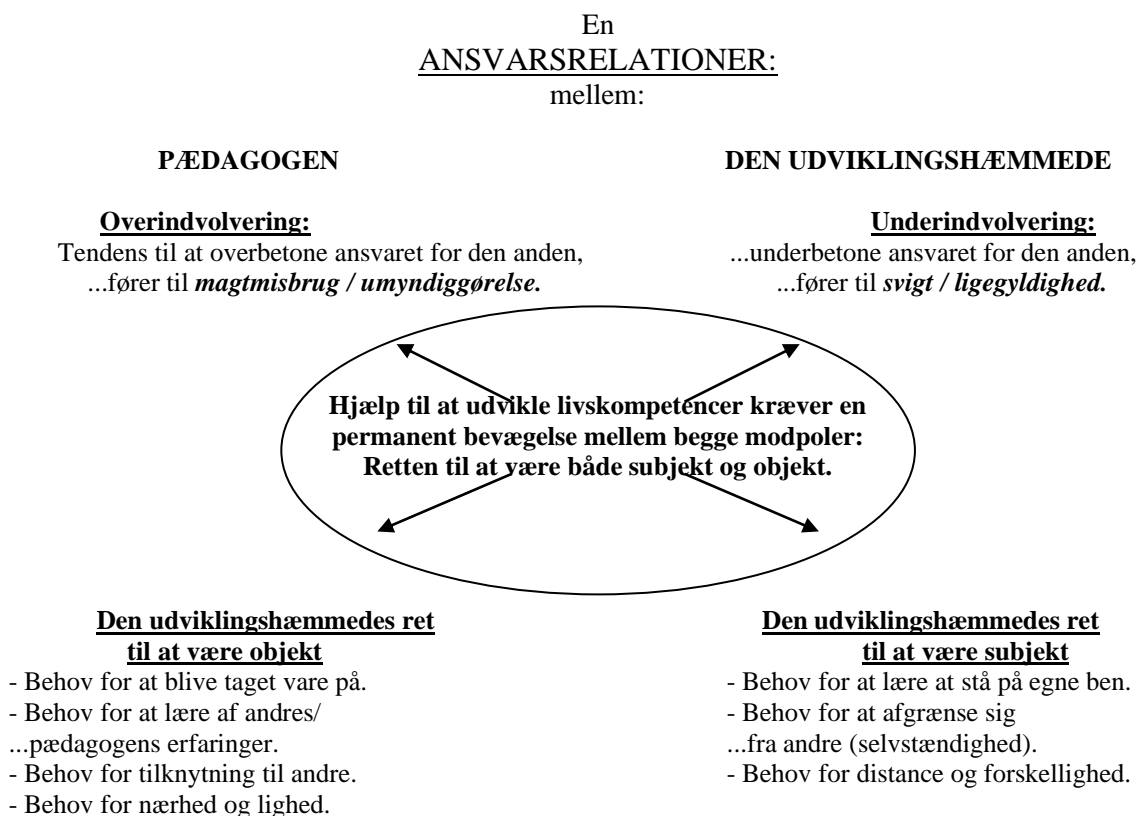
Den foregribende rolle: Pædagogen skal kunne foregribe den næste udviklingszone, ud fra opmærksomhed på hvad den udviklingshæmmede selv er parat til. En rolle der altid indeholder en fare for udviklingstvang.

Det er nye roller (i forhold til "omsorgsassistenten"), der stiller meget store krav til *selverkendelse* og *empati*, og til at man alligevel *gør det man vil* (erkender) og ikke kun *det vi kan*.

DEN DYNAMISKE OMSORGSROLLE:

I bestræbelserne på at beskrive en mere fleksibel model, et værktøj for omsorgsarbejdet har Bent Madsen (1996) lavet modellen - *Den Dynamiske Omsorgsrolle* - (se ovenfor omtalte debatoplæg fra Socialpædagogernes Landsforbund):

Modellen går både ud fra det faktum at omsorgsbegrebet udspilles mellem to personer, to ligeværdige faktorer, som skiftevis kan være den styrende/modtagende, samtidig med at han bevare fokus på den udviklingshæmmedes behov. Og dertil får han også den subjektive side af pædagogens arbejde - de evige etiske overvejelser - og sat ord på deres modsætninger: *Overindvolvering* hhv. *Underindvolvering*.

AT BALANCERE MELLEM ROSER & TORNE

Det er problemstillinger som i deres yderste konsekvens, kan bringe en pædagog på kanten af straffeloven - F.eks., at man i et forsøg på at afværge en (forventer) handling eller situation, vælger at bruge midler som i andre situationer eller andres

øjne er ulovlige. Fordi at man vurderede at have afværget en endnu værre konsekvens. Så gælder det om at have en velbegrunder forklaring (og man har pligt til selv at indberette "problematiske" situationer.

I mindre dramatisk udgave drejer modpolerne også om at *overpylte*, kontra *overse* den udviklingshæmmedes *lyst til selv at handle selv*.

Men jeg synes at de to sidste modeller mangler nogle af de elementer, som Bent Madsen har med i sin "integrations model" fra 95 (omtalt s. 3). At selv om at han sætter *Ansvarsrelationen* i centrum, er der stadig ikke ændret på det manglende grundlag for **solidariteten**, hvor er den virkelige interesse for fælles mål, når man holder kaffepause hver for sig, når man i økonomiske spørgsmål lever i hver sin verden og står på hver side af skranken ?

Hvor er **identiteten**, hvis det er andre, - bevares, ud fra opmærksomhed på ens behov, men stadig ANDRE ...der tager de vigtigste beslutninger i ens liv ?

Og hvor er **meningen**, hvis der under alle ens gøremål, står en pædagog, ergoterapeut eller anden omsorgsarbejder på sidelinjen, som vil kunne gøre alt fra påklædning til arbejdsopgaver i en håndvending.

Kari Martinsen har i 1981 beskrevet et omsorgsbegreb, som indeholder disse elementer *Den hjemlige omsorg* - Den omsorg der foregår i f.eks. familien, i folks private livsverden (citeret i hovedtræk):

- *Omsorg er en social relation... fællesskab og solidaritet...*
- *Omsorg har at gøre med forståelse for den anden, en forståelse som jeg tilegner mig i kraft af at jeg gør ting for og sammen med den anden...*
- *Hvis omsorgen skal være ægte, må jeg forholde mig til den anden ud fra en holdning..., der medfører, at jeg accepterer den anden på hans betingelser...*

At livsverdenens omsorgsforståelse skulle blive et evigtgyldig målestok inde for alle områder af offentlig omsorg, ville nok være problematisk, og ikke nødvendigvis en kvalitativ forbedring. Men der er elementer, der indeholder noget at det centrale, som den professionelle/offentlige omsorg mangler.

Det er faglige udfordringer, der stiller store krav til empati, fleksibilitet & selverkendelse, men også *offervilje & følelsesmæssig engagement ...og mening* ! Ting som kan være svære at indpasse i en professionel, institutionel & instrumentel tankegang. Uden at de af den grund bliver mindre uundværlige, for at vi ikke skal *mistet en række af de kvaliteter, vi forbinder med omsorg* - (som Martinsen/Wærness skriver).

I den forbindelse rejser der sig en mængde etik spørgsmål, hvor man ofte kun har sin personlige holdning, private netværk og kolleger (som man i de private omgivelser ikke har "lige ved hånden", som før i tiden) at falde tilbage på, da den offentlige forsorg, såvel som den offentlige mening, stadig er midt i en meningsdannende proces.

En proces der aldrig bliver færdig, men i stedet afløses af nye og andre relevante spørgsmål. Samtidig giver den moderne dynamisk (hele tiden foranderlige) verden, mere og mere fragmenteret, opdelt i subkulturer og modediller, den opfattelse at alle meninger kan være lige gode,...

...MEN ER DE OGSÅ DET ?

Følgende nævnes en række af aktualiserede problemstillinger, som socialpædagogen og samfundet fremover må forholde sig til...

(...og som man også er i gang med, se bl.a. vedlagte litteraturhenvisninger)

Om de udviklingshæmmedes medbestemmelse & integritet:

- Hvor meget kan man bestemme over en "selvstændig" person i deres eget hjem (ex. sengetider, orden, hygiejne) ?
- Skal vi bruge negative sanktionsmidler for at påvirke f.eks. sundheds- & spisevaner - "tvang", oplysning eller forbilledlig opførsel ? ?
- Hvordan sikre vi at deres kulturelle og æstetiske valg virkelig er deres egne (tøj, musikstil, indretning af bolig ? ...plads til individualitet ?
- Hvordan balancerer vi mellem beboerdemokrati og professionel & bureaukratisk formynderi ? ... mellem ligegyldighed & svigt eller umyndiggørelse & magtmisbrug ? ?

Om pædagogens kompetencer, integritet & arbejdsmiljø:

- Skal pædagoger selv have livskvalitet og "et godt liv", som forbillede for at kunne udføre sit arbejde ?
- Er pædagogens personlige engagement og fritidsbaserede "amatørkompetencer" ligeværdigt med faglig specifik professionalisme i f.eks. kreativ undervisning, div. aktivitetstilbud ? ...terapi ? ?
- Må vi påvirke med vores holdninger: Politik, urtete, astrologi eller nyreligiøsitet ? ?
- Hvordan skal pædagogen afbalancere behovet for også at indrage kompetencer og aspekter fra deres egen privatliv - "egen livsverden" - uden at tære på ens egen integritet ? Kan man tage børn med på arbejde og boer med hjem ?
- Hvordan sikre vi en gensidig kommunikation/planlægning, samarbejde/kontinuitet og udveksling af faglige visioner imellem pædagoger, omsorgspersonale, øvrige involverede og pårørende, i en meget skiftende og fragmenteret hverdag ?
- Hvordan undgår vi udbændthed, og at det ikke får for store konsekvenser for privatlivet ?
- Kan pædagogen tillade sig at holde fyraften på klokkeslæt ?

Om seksualitet:

- Hvad med seksuallivet ? Skal pædagogen hjælpe dem med at skaffe pornografiske hjælpemidler, ludere eller S/M ?
- Hvordan forholder man sig til at udviklingshæmmede får børn ? ...prævention ???
- Er det acceptabelt med tætte følelsesmæssige og seksuelle relationer mellem pædagog og udviklingshæmmede ?

Om tryghed

- De gamle regler om magtanvendelse og personalesikkerhed er lavet til en institutionsverden og utidssvarende under de nuværende forhold ! ? !
- Hvordan beskyttes de udviklingshæmmede mod omgivelsernes fordomme, og udnyttelse ?
- " " ... på arbejdsmarkedet ?
- Er der de samme grænser for kriminalitet, overfor udviklingshæmmede (butikstyveri, brugstyverier, børnemisbrug) ?
- Retten til en værdig død !

Om integration

- I vis interesse er det at de udviklingshæmmede skal "normaliseres" og integreres ?
- Er de udviklingshæmmede i virkeligheden bedre tjent med at droppe normalitets- & integrationsmålsætningen og i stedet styrke dannelsen af en subkult, egne caféer, musiksteder, sports- & kulturaktiviteter, egne ferierejser ...bydele ? landsbyer ? Ghettoer ???
- Hvad er de udviklingshæmmedes *EGENKULTUR* ?
- Skal der bevist arbejdes på at påvirke de udviklingshæmmedes kulturopfattelse ud fra etiske kvalitative kriterier ? Eller er det i sig selv en kvalitet at det er deres eget valg ?
- Hvorfor ikke i stedet sige: Ja, vi er åndssvage, og hvad så ! ...sådan er vi !!!
- Er der færdigheder/evner som de udviklingshæmmede mestre bedre end de "normale" ? (... F.eks. indlevelse, aflæsning af ikke sproglige attituder, rytmisk- og social intelligens ???)

Til mange af disse spørgsmål og overvejelser er det (endnu) ikke muligt at give et klart svar eller entydig holdning. Det er dels fordi at det er forholdsvis nye situationer og erkendelser, men nok i højere grad fordi det har med holdninger, individuelle variationer, og med problemstillinger, som afspejler grundlæggende modsætninger, når den *instrumentel systemlogik* - faguddannelser, faggrænser, fagforeningsregler og behandlertankegang invaderer den "*privatlivets omsorgsmodel*" og den individuelle *livsverden* - *FOLKS EGET LIV*. Et skisma med en løbende afvejning mellem objektive & subjektive forhold (på flere planer), som der ikke kan angives en løsning, en norm eller eviggyldig regel for, da den aktuelle "løsning" altid ligger i samspillet mellem individuelle personer, og de altid foranderlige situationer - En uadskillelig del af at arbejde med menneskers privatliv i offentlig regi... At være "*LIVS-ARBEJDER*"

BRUGERBESTEMMELSE

Hvis vi snakker om mulighed for at leve sit *EGET LIV*, er medbestemmelsen jo nok så centralt. De hjemlige omgivelser, hverdagen og dens udformning kan være lige så begrænsende for livsudfoldelsen, som et institutionsmiljø, hvis de ikke afspejler ens egne behov og ønsker. Mange af de ovenfor anførte pædagogiske modeller og etiske spørgsmål kredser om emnerne: Indflydelse på eget liv, medbestemmelse og demokrati - *BRUGERBESTEMMELSE*. Det kan være svært at

arbejde med udvikling, hvis den der skal udvikle sig, ikke deltager aktivt i processen eller er motiveret, og det er under alle omstændigheder et emne, der kan gå hen og få stor indflydelse på fagets karakter.

De pædagogiske modeller har med tiden fået en klarere fokusering på de udviklingshæmmedes egne behov og det har været en naturlig erkendelsesvej i udviklingen. Men omsorgsrelationen bygger stadig på nogle fundamentale modsætningsforhold, skæve & forskellige indfaldsvinkler: Der er lønarbejdet & mødetider, fritid & privatliv til forskel og ikke mindst den realitet at pædagogen har et *frivilligt* ønske om AT GIVE omsorg, mens den udviklingshæmmede er *afhængig*, og både har brug for at AT FÅ DÆKKET div. behov, og for, der igennem, at realisere behovet for AT GIVE (STYRE), som et vigtigt led i sin identitetsdannelse.

Socialpædagogernes Landsforbund beskriver det i føromtalt debatoplæg således:

...Dobbelthed der ligger i at ville hjælpe en person til en højere grad af selvstændighed, samtidig med at vedkommende er helt afhængig af denne hjælp til at selvstændiggøre sig.

Selvom det ikke skorter på gode intentioner, viser følgende citat af Kim Lövenstein (fra "Pædagogiske Tekster nr. 3) at hidtil forsøgte tiltag (endnu i 87) ikke havde haft den store virkning:

På langt de fleste institutioner, daghjem, dagcentre ...o.lign. har man idag en vis grad af demokratisk indflydelse...f.eks.... beboerråd og beboermøder... Men stort set alle beslutninger, om hvem der skal bo eller arbejde sammen, hvor... hvad de skal lave i fritiden, hvad de skal lære osv. ...bliver truffet af andre end den åndssvage selv.

"Gode intentioner & opmærksomhed" for tillagt stort ansvar, både i flere af omsorgsmodellerne og især i debatten om medbestemmelse. Og jeg er ikke i tvivl om at det også har været en positiv drivkraft i mangel en socialpædagogisk ildsjæl, men jeg er bange for, at det ikke slår til i længden til at udvikle et institutionaliseret forsorgssystem, med vanetænkning og (stadig nogle steder) indgroede fortidige "behandlersyn".

Følgende citat viser hvor indbygget i hele grundtanke, det modsætningsfulde i "personalets gode intentioner" er (Brugerindflydelse: af Lisbeth Bruus-Jensen, Formidlingscenter Øst):

- *Hjælperne har så stor indsigt i brugernes liv og følelser, at de uden selv at opdage det, manipulerer alt igennem.*
- *Hjælperen har ubevidst brug for at være uundværlig og gør derfor brugerne afhængig af sig.*
- *Hjælperen arbejder med svage grupper for selv at føle sig mere værd. Har ofte selv haft et hårdt liv...*

Og senere samme sted antydes nogle af årsagerne til den manglende **brugerbestemmelse**:

Forudsætningen for at øge brugerbestemmelsen er, at personalet forandre sig - at de afgiver magt. Men denne magt er næsten altid i hjælpernes egne øjne baseret på "at gøre det gode" og "at ville det bedste."

Spørgsmålet om brugerindflydelse i omsorgsarbejdet med udviklingshæmmede er ikke kun et spørgsmål om god samfundsetik. Men ligesom at normalisering og integrering, før i tiden ansås som en "omsorgsmæssig gevinst", betragtes medbestemmelse nu som en uundværlig motiverende og styrende faktor i udviklingsarbejdet på hele handicapområdet.

Men de udviklingshæmmede har "et par ekstra handicap" ved en model for brugerindflydelse, hvor de sender repræsentanter, stiller sig op på møder eller lægger "forslag i en postkasse", da: ... nettop sproglige/skriftlige færdigheder er et stort problem for mange udviklingshæmmede; At det ikke just er, at stå frem og sige deres mening, de har mest erfaring med fra deres opvækst; Og at de til gengæld nok har en langt større erfaring i at aflæse og leve op til / udnytte omgivelserne forventninger. Selv om at visse ting vil ændres, når nye generationer vokser op, så tror jeg ikke "den gode vilje" er nok (hver gør det på sin måde -"bare meningen er god") Nej, skal der mere til, der skal tages meget dybere fat, for at undgå "*Modernitetens jernbur*" (al tings opsplittning i LIGE-gyldigheder) - Vi skal til at *tænke i helheder (projekter)*, som de udviklingshæmmede kan overskue og dermed have mulighed for at få indflydelse i hverdagen.

Hvad nu

Nu har vi prøvet at gøre dem *så tæt på normale* som vi kunne - Det lykkedes, sådan set ikke !

De er ikke blevet reelt accepteret og integreret i lokalmiljøet og arbejdsmarkedet. De har tilsyneladende heller ikke selv ønsket, måske snarere - synes de kunne leve op til den *sociale integration* og magtet at få adgang til *den ressource som vi kalder for solidaritet*. Den udvikling ses på behovet for "Væresteder", egne kulturarrangementer, ferierejser mm. og fremkomsten af begrebet "Egenkultur".

Nu har vi prøvet at integrere dem i vores samfund, på vores betingelser. Nu skulle vi måske prøve at opbygge - Livsverdner - "samfund" på deres betingelser, og så se hvor meget af vores samfund vi kan integrere ind i deres. Kan f.eks: Samfundsmæssig organisering, opbygning af produktion & værksteder, landbrug, handel, serviceydelser og rammer for organisering af det kulturelle, sociale & åndelige liv og (selvfølgelig også -) omsorgsbegrebet indpasses i de

udviklingshæmmedes livsverden, indarbejdes på deres præmisser - Uden at give køb på Solidaritet, identitet og det meningsfulde.

- **Kan man forestille sig en måde at hjælpe folk uden hele tiden at skulle sige: "Men det er mig der ved hvad der er godt for dig".**
- **Kan man lave et møde mellem samfundet - pædagogen - og den udviklingshæmmede, hvor der måske nok stadig er en skævhed i fordelingen af kompetencer, men tilgængæld en fælles indfaldsvinkel og interesse i hinandens behov.**
- **Kan vi lave en ramme hvor flest mulige af den udviklingshæmmedes -, pædagogens -, livets - kompetencer for lov til at udspille sig, ...hvor man arbejder med helheden.**

Det findes jo allerede i LIVSVERDENEN. Men også i små lokalsamfund (landsbyer), småerhverv og "livsfællesskaber" med fællesproduktion, ideologiske eller åndelige fælles nævnere.

Meget tyder på, at det er mest i den moderne og rationelle storby-verden af stigmatiseringen - den negativ ghetto dannelse - er størst.

NÅR PÆDAGOGEN BLIVER GIFT MED SIT ARBEJDE...

Men det findes også allerede i den Socialpædagogiske verden. Der har længe været bofællesskaber (80ernes "Plejekollektiver", Tvind mm.), der prioriterer *den fælles indfaldsvinkel, fælles udvikling og et omsorgsfuldt samvær* i deres målsætning, men ifølge Niels Christie, en norsk kriminolog, findes der også mellem 50 & 60 "Landsbyer for usædvanlige mennesker" i Europa, så tankerne presser sig stadig på i forskellige former.

Det er LIVSFÆLLESSKABER (Citat fra "Til forsvar for ghettoen" (1990) af N, Christie) hvor de: *...I Landsbyerne lever ...om hverandre, de usædvanlige så vel som de antatt vanlige. De bor sammen, spiser sammen og er sammen i fritiden. Fellesskap råder også i landsbyenes arbeids- og kulturliv. Ingen i landsbyen har løn, ingen er ansatt, innsatt eller indlagt. Ingen stab, ingen klienter. Landsbyerne er ikke institusjoner, men står også fjernt fra der vanlige liv ...*
... Industrisamfunnene, både øst og vest, har gjennom sin effektivitet også været effektive i å utsette sociale former som ikke har passet i tiden. Antall uvanlige former krymper, variationen minker. Men mens dette skjer, oppstår plutselig helt nye former. Nye arter får liv, nue arter med nye muligheter for forståelse. ...De ernærer seg på misnøye med de gamle former, de vanlige ... (og)

...kan på den måten også bli nyttige til å belyse dårlige sider ved de vanlige industrisamfunn.

For mig at se lyder det som om at man med èt slag har fjernet mange af de grundlæggende modsætningsforhold i omsorgsarbejdet: Privatliv/lønarbejde, Behandler/klient, system-/livs-verden.

Meningsløsheden modvirkes ved også at have et nytænkende, arbejdsmæssigt, ideologisk eller åndeligt fællesprojekt, der måske også kan lægge noglefølgetråde for de mange etiske overvejelser og spørgsmål. Ved også at prioritere samvær og kulturelt fællesskab dannes der også livsbetingelser for en robust identitetsfølelse.

Mange af normalitets- og integrationsdebattens hidtidige præmisser er taget med bukserne nede ...og sat skak mat ??

Men jeg kan forestille mig at medindflydelsen trods de mindre, og mere overskuelige forhold, stadig har det svært. Der vil stadig være stor ubalance i den sproglige, kommunikative & organisatoriske kompetence mellem "Normale & udviklingshæmmede", hvis det endelig skulle komme til sammenstød. Der vil jo stadig være stor forskel på folks intellektuelle og motorisk udgangspunkt.

Så er vi faktisk tilbage til "de gode viljer" - 80erne & Tvind

Det mest helhedsorienterede bud på denne problematik fandt jeg i en beskrivelse af: *SOCIALØKOLOGI*, i et nummer af tidsskriftet - "Løsnet" med en artikel om "HERTHA - Levefællesskab".

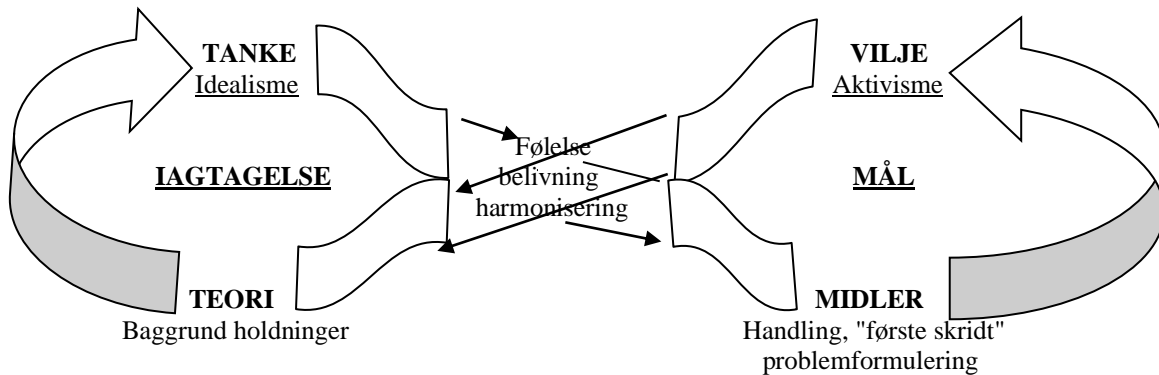
Det hedder bl.a.(i citatudpluk): *Ordet socialøkologi ses efterhånden anvendt i mange sammenhæng, og betyder da ofte, at man i en eller anden økologisk sammenhæng også tager hensyn til menneskelig trivsel. Man mener at...Sociale processer er naturprocesser, (de) har deres egen økologi...* som afspejler vores produktions- & organisationsformer - den måde vi indgår i det materielle økologiske kredsløb.

En af de store socialpædagogiske gevinster er at socialøkologien er så **procesorienteret** (Citat): *Ligesom hvert individ udvikler sig efter visse lovmæssigheder i gennem forskellige livsfaser, findes der udviklingsprincipper for udvikling i ...grupper.*

Til forståelse af principperne for udvikling og ikke mindst **samarbejde og konfliktløsning**, benytter Hertha sig af modellen kaldet "**Lemiskaten**", udviklet af den hollandske børnepsykiater og pædagog Bernhard Lievegoed.

LEMISKATEN: ...beskriver interaktion mellem mennesker som en udvikling der svinger mellem flere poler (tanke/teori - følelser/belivning - vilje/midler) med en "berøringsflade". Processen foregår i en cyklus (et 8-tal), som altid

føre samme vej rundt, tilbage til ...dvs. i nærheden af... udgangspunktet, men alligevel på et nyt niveau - En uendelig proces. (modellen omtales endda også som værende "3-dimensional, for derved også at kunne beskrive de åndelige (subjektive) aspekter i livet.

(Citater, samme sted): *Til venstre for krydspunktet arbejder man med det idémessige... På højre side... handlingsområdet det målorienterede. Imellem... er der en følelse, der kan "BELIVE" tanken og harmonisere handlingen. Igennem dette nåleøje bevæger processen sig fra side til side.*

Om de - **socialøkologisk værktøjer** nævnes at det (citater): *...er metoder til at:*

- Arbejde med fremtidsbilleder og visioner
- Udvikle samtalen (dialogen)
- Skabe helhedsperspektiv
- Skabe demokratiske og ligeværdige samarbejdsformer
- Skabe fælles ledebilleder, som en rettesnor for handling. Samtidig modvirke tendensen til at lederfigurer opstår.
- Konflikt håndtering
- Problemløsning.

Jeg kan forstå at en af gevinsterne ved det økologiske perspektiv, bl.a. er at det indeholder mange varierede (arbejds intensive) opgaver og anvendte kompetencer, som afspejler mange forskellige sider af livet. Jo mere varierede opgaver der er behov for at få gjort, jo nemmere er det at finde en plads, en rolle, der giver identitet og fordrer udvikling, uden at man er gjort til behandler/omsorgsobjekt. Hvis man vel at mærke, ikke overser intentionerne om at det skal være LEVE-FÆLLESSKABER. Derved fastholder man både de fælles mål - solidariteten - men også helheden og variationen i de opgaver der skal udføres og kompetencer der skal anvendes.

Samtidig arbejder de intensivt med samarbejde, konfliktløsning & udviklingsplaner med fokus på følelser & behov; og med løbende refleksion & justering, for at være opmærksom på ubevidste gentagelser af tidligere indlærte (irrationelle) handlingsmønstre - den *praktiske logik* (P. Bourdieu)

Pkt. 6 - Konklusionen: LIVS-ARBEJDEREN - "HARLEKIN"

For mig og se har mange af socialpædagogikkens indbyggede "uløselige" modsætninger en fælles årsag: Vi tænker inderst inde stadig, som i den gamle formyndende behandlervorden. Vi tænker stadig retlinet.

Først var de åndssvage bare "en plet", nogle ville måske sige "et hul". For at gøre det billedligt anskueligt lad os sige en prik. Vores forhold til de åndssvage var et **én-dimensionalt punkt** - de var anbragt ! Så sygeliggjorde man dem og begyndte at behandle dem. Nu en **envejs lineær proces** - Vi har noget du skal bruge/gøre (centripetal - fra samfundet mod den åndssvage). Dernæst gjaldt det integration **en anden lineær proces** (centrifugal, de evnesvage skulle ud i samfundet).

Det næste blev at man blev bevidst om den udviklingshæmmedes egen mening. **En tovejs dialog**, men stadig lineær.

Linjerne krydsedes nu også - Man begyndte at forholde sig til forskellige interesser ("bevægelsesretninger"). Man blev opmærksom på de muligheder, det rum & omgivelser der er at handle i, og der kommer "**en cirkel rundt om**" som afgrænser "spillerummet" - normer/lovgivning (den Dynamiske Omsorgsmodel).

Den socialøkologiske model beskriver en rute for den rejse gennem & rundt i livet, som vi kalder udvikling - "**En evig 3-dimensional 8-talsbevægelse**", som for hver omgang kommer frem til et lidt forandret udgangspunkt (nu skal der manøvreres i alle retninger og planer).

Jeg tror pædagogen "LEO" - I ved Ham med det teoretiske & faglige overblik, men total mangel på indføling og praktisk sans - han har det svært. Han har et problem med at skulle lære af "NORA" - den mere indlevende, med "den ledsagende & den kompensatoriske roller" - Og omvendt. Der er mange sider af det pædagogiske arbejde, hvor det er et spørgsmål om "både / og". Men med Leo-Nora - i en og samme person, på samme tidspunkt, der er jeg bange for at det er "enten / eller". De kan måske lære at blive bedre til at kunne veksle mellem de to roller.

Jeg kender det personligt bl.a. fra, når jeg fotograferer eller optager lydband i fagligt ærinde, så skal jeg anstrenge mig meget for at bibeholde et personligt indlevende forhold til folk. Og institutionsledere giver udtryk for, hvor svært det er at omstille sig fra "kontoret" til at være "på gulvet" sammen med børnene. Den analytiske og den indlevende (empatiske) rolle tilhører simpelthen hver sin verdensdel, hjernedel (jævnføre Daniel Goleman beskrivelser af "arbejdsfordelingen" mellem "Amygdala, hippocampus og Neocortex, i Følelsernes intelligens, kap. 2).

Min pointe er at vi har brug for dem begge, og mange flere, også Alex-Sine & Gerd-Trud & Kris-tina & Jo-hanne... Den legende, den musikalske, den praktiske, den poetiske ... - Repræsentanter for alle de færdigheder og intelligenser livet består af.

**Vi tager nu udgangspunkt i den udviklingshæmmedes behov,
deres behov er at lære at magte livet - hele livet
og det er socialpædagogens opgave at hjælpe dermed,
hvordan kan man så overhovedet tænke på et begreb der hedder:
"faggrænser" = fagbegrænsning.
Jeg mener i stedet at
Socialpædagogik = Anvendt livserfaring**

...Det er min konklusion:

- Den moderne socialpædagog skal være forberedt på at bruge alle kompetencer der høre livet til.
- De skal være engagerede og villige til at hoppe med ned i tornekraattet (evt. med hjem & børn), hvis der også skal nås frem til roserne.
- Empati, engagement, livserfaringer er vigtigere end uddannelsen

Pkt. 5 - Evaluering af gruppens arbejde

Det var i begyndelsen, efter den indledende forvirring om opgavens formål og indhold, svært af finde en meningsfuld fællesnævner. Det nærmeste vi kunne komme den største fællesnævner, var - "voksne udviklingshæmmedes", da vi (3 personer) repræsenterede hver sin yderpol af området.

... Så vi valgte at se på boligudviklingen inden for området.

Men efter den indledende research, stod det mig klart, at det var i pædagogens (af udviklingen)ændrede rolle og holdningerne bag, der for mig indeholdt de spændende aspekter.

Det medførte at jeg justerede indholdet for min delopgave, hvilket jeg også meldte tilbage.

men grundet en blanding af misforståelser og mit behov for at arbejde mig frem fra udgangspunkter - dvs. at gennemarbejde det historiske ris ud fra min synsvinkel (den idehistoriske), og gennemarbejde opgavens indledende præmisser - stod vi pludselig med noget, der nærmede sig to selvstændige rapporter. Hvilket vi så besluttede var det bedste, i betragtning af den mængde der skulle omskrives for at undgå gentagelser, og for at undgå uhensigtsmæssige nedkortelser.

Det er min oplevelse at vi har haft stor gavn af det indledende samarbejde: Med forståelse af opgaven, problemformulering, metodevalg, fællesskab om noget af researcharbejdet og som debatpartnere. Jeg har personligt også haft gavn af et par supervisioner af Jørn Foss.

Pkt. 6 - LITTERATUR

- Pædagogik & udviklingshæmmedes vilkår: Debatoplæg fra Socialpæd.´s Landsforb. (1996)
- Voksne udviklingshæmmedes levevilkår: Af S.M. Bendtsen & M.V. Jensen - Speciale fra Københavns Pædagogseminarium (1997)
- Følelsernes intelligens: Daniel Goleman (98 Borgen).
- Tidsskriftet *LØSNET* nr.18: Artikel om "HERTHA - Levefællesskab" & *..SOCIALØKOLOGI*.
- Brugerindflydelse: af Lisbeth Bruus-Jensen, (95 Formidlingscenter Øst)
- ...Åndssvage i udvikling - Pædagogiske tekster nr. 3: (87 Socialpædagogisk Højskole)
- Handicappolitik - Pædagogiske tekster nr. 8: (96 Socialpædagogisk Højskole)

- Til forsvar for gettoen - Om landsbyer for usædvanlige mennesker: Niels Christie (90 Munksgaard)
- Socialmedicinsk grundbog: Vagn Christensen (97 Gyldendal)
- Hjemlig omsorg i offentlig regi: Karen Jensen (97 Hans Reitzels Forlag) *Med henvisninger til bl.a.:*
  - ...Systemverden og livsverden: Jürgen Habermas (1975, -84, -78 - modernitetsteoretikere)
  - ...Vi vælger at gøre det vi kan, istedet for det vi vil: Pierre Bourdieu (1977) s.13
  - ... Om sammenhæng mellem økonomi, organisationstyper og rationalitetsform: ...
Max Weber (1958) s.34